

LATENTE BELASTINGSCHULDEN EN HAAR BETEKENIS VOOR DE BALANS

door A. Nierhoff

De fiscale wetgeving heeft in de loop der jaren onbelaste reserves laten ontstaan, die voor de toekomst fiscale verplichtingen inhouden. Hoewel van een belastingplicht in juridische zin geen sprake is, heeft men vanuit bedrijfseconomisch standpunt beschouwd met het bestaan van de toekomstige belastingsschuld bij het samenstellen van de balans rekening te houden. Op het ogenblik klemt dit te meer, wanneer men de hoogte van de huidige belastingtarieven in aanmerking neemt. De claim, die de fiscus op de onbelaste reserves heeft, verdient voor het balansvraagstuk dan ook de volle aandacht.

Het ontstaan en het verloop van de onbelaste reserves in het verleden worden hieronder besproken, daarna zal worden nagegaan op welke wijze bij het samenstellen van de balans met haar bestaan door reservering wegens toekomstige belastingsschuld rekening kan worden gehouden.

Onbelaste reserves zijn het eerst ontstaan bij lichamen (naamloze vennootschappen, commanditaire vennootschappen op aandelen, e.a.). Wij moeten hiervoor in het verleden teruggaan naar de tijd, dat bij de lichamen belasting werd geheven van de uitdelingen. Ingevolge de Wet op de Dividend- en Tantiëmebelasting 1917 waren de binnen het Rijk gevestigde lichamen belasting verschuldigd over de uitdelingen aan deelgerechtigden in de winst: dividenden, tantièmes van commissarissen en bestuurders (bovendien over salarissen boven een zekere grens). De niet-uitgekeerde winst bleef buiten de belastingheffing; alleen bij uitkering in volgende jaren of bij liquidatie werd zij in de belasting betrokken.

Een latente belastingsschuld ten opzichte van de niet uitgekeerde winst was dus aanwezig.

Bij de invoering van het Besluit op de Winstbelasting 1940 werd van belastingheffing over uitdelingen overgegaan naar een winstbelasting. In het Besluit Winstbelasting waren overgangsbepalingen opgenomen ten aanzien van de winst, die op het overgangstijdstip (d.i. het tijdstip, waarop het eerste boek- of kalenderjaar van de winstbelasting, dat eindigt met of na 31 December 1939, is aangevangen) niet tot uitkering was gekomen. Zij hielden in, dat aangifte moest worden gedaan van het zuiver vermogen van het lichaam op het overgangstijdstip, alsmede van het bedrag van de op dat tijdstip aanwezige winst. De winst werd daarbij gesteld op het bedrag, waarmede het vermogen (vastgesteld volgens de bepalingen van het Besluit Winstbelasting) het gestorte kapitaal overtrof.

Het Besluit Winstbelasting bleef slechts twee jaren van kracht. Het werd onder invloed van de bezetters vervangen door het Besluit op de Vennootschapsbelasting 1942. Het bedrag, dat van de winst op bovengenoemd overgangstijdstip overgebleven was (na compensatie van eventuele verliezen in de twee jaren winstbelasting), kreeg de naam van „resterende overgangsreserve”. Op $\frac{3}{5}$ gedeelte van deze reserve behield de fiscus een claim. Dit gedeelte kreeg de naam van „herleide overgangsreserve” (H.O.R.). $\frac{2}{5}$ Gedeelte werd n.l. vrijgegeven in verband met

„het verschil tussen dividend- en tantiëmebelasting en vennootschapsbelasting”. (Invoeringsbesluit vennootschapsbelasting).

De herleide overgangsreserve bleef bestaan tot invoering van de Wet Belastingherziening 1950; zij wordt dan voor zover nog aanwezig — d.i. na uitdelingen volgens art. 20 Besluit Vennootschapsbelasting en compensatie met verliezen van voorafgaande jaren — tot 60 % teruggebracht (zie hierna) en verenigd met andere onbelaste reserves, die nog besproken moeten worden.

In het kort is hiermede weergegeven ontstaan, verloop en opheffing van de herleide overgangsreserve bij lichamen, welke reserve haar oorsprong vond in het feit, dat onder vigueur van de Wet op de Dividend- en Tantiëmebelasting alleen de winstuitdelingen belast werden.

De fiscale wetgeving heeft het ontstaan van andere onbelaste reserves in het verleden mogelijk gemaakt bij de Wet Belastingherziening 1947 en de Wet Belastingherziening 1950. Ingevolge deze wetten kunnen onbelaste reserves worden gevormd zowel door fysieke personen (voor hun bedrijf) als door lichamen.

De Wet Bel. Herz. 1947 stond toe — te beginnen met het boekjaar, dat in of met 1946 eindigt — jaarlijks een gedeelte van de winst te reserveren, n.l. voor zover het bedrijfsvermogen in een boekjaar was toege-
nomen en wel met een maximum van 15 % van de winst. De gereserveerde winst draagt de naam van „onbelaste reserve”. Deze reserve kan niet onbeperkt toenemen. Een in de wet aangegeven plafond mag niet worden overschreden.

De „onbelaste reserve” neemt af als volgt:

Zij wordt verrekend met verlies.

Zij wordt aan de winst toegevoegd:

- a. voor zover het bedrijfsvermogen op het einde van het boekjaar is afgenomen;
- b. bij gehele of gedeeltelijke onttrekking van het bedrijfsvermogen aan zijn bestemming (liquidatie, gehele of gedeeltelijke overdracht van het bedrijf, uittreden van een vennoot).

Voor de inkomstenbelasting wordt de in de winst opgenomen onbelaste reserve in de gevallen onder b. genoemd op verzoek belast op de voet van art. 48 van het Besluit Inkomstenbelasting.

De Wet Bel. Herz. 1950 laat onbelaste reserves ontstaan door:

1. herwaarden van bedrijfsmiddelen bij het begin van het jaar 1950 (1949/50)
- 2a. reserveren van vergoedingen en/of schadeloosstellingen genoten boven de fiscale boekwaarde van teloorgegane en beschadigde bedrijfsmiddelen in het tijdvak 9 Mei 1940 — 1 Januari 1946.
- 2b. reserveren van vergoedingen en/of schadeloosstellingen genoten tot het bedrag van de fiscale boekwaarde van de onder 2a. genoemde bedrijfsmiddelen.

De laatste reserve kan volgens de Wet Bel. Herz. 1950 gevormd worden in de jaren 1948 t/m 1955 (1947/1948 t/m 1954/1955).

Bij de Wet Belasting Herziening 1950 kwam vervolgens ten aanzien van alle onbelaste reserves een belangrijke vereenvoudiging tot stand. Zij

werden samengevoegd tot één „Nieuwe Onbelaste Reserve" (N.O.R.), opgebouwd uit:

- a. de onbelaste reserve ingevolge de Wet Belasting Herziening 1947, aanwezig op het einde van het boekjaar 1949 (1948/49).
 - b. reserve door herwaardering van bedrijfsmiddelen bij het begin van het boekjaar 1950 (1949/50).
 - c. reserve van vergoedingen en schadeloosstellingen van teloorgegangene en/of beschadigde bedrijfsmiddelen (zie hierboven).
- bovendien voor lichamen:
- d. de herleide overgangsreserve (H.O.R.) bij het einde van het boekjaar 1949 (1948/49), *verminderd tot 60 %* van haar bedrag.

De verlaging tot 60 % moet worden verklaard uit de omstandigheid, dat, indien de H.O.R. tot uitdeling zou komen, belasting zou worden geheven over een bedrag, dat verkregen werd, nadat de belasting op de H.O.R. in mindering zou zijn gebracht.

De herleide overgangsreserve (H.O.R.) en de onbelaste reserve ingevolge de Wet Belasting Herziening 1947 zijn dus na het ontstaan van de N.O.R. verdwenen. Onbelast reserveren ingevolge de Wet Belasting Herziening 1947 is nadien niet meer mogelijk.

De N.O.R. is nu de enige onbelaste reserve, die in de toekomst tot belastingheffing kan leiden. Zij bereikte, door het toevoegen van nieuwe onbelaste reserves, hierboven vermeld, in vele ondernemingen een aanzienlijke hoogte.

We zullen nu nagaan op welke wijze ingevolge de fiscaal wettelijke bepalingen (art. 4 Wet Bel. Herz. 1950) de N.O.R. in de toekomst kan verdwijnen.

De N.O.R. wordt verrekend met verliezen van toekomstige boekjaren.

De N.O.R. wordt *aan de winst toegevoegd* naar gelang het zuiver bedrijfsvermogen aan het einde van enig boekjaar verminderd met de toelaatbare fiscale reserves daalt beneden het peilvermogen, d.i. het zuiver bedrijfsvermogen, op dezelfde wijze bepaald, aan het begin van het boekjaar 1950 (1949/50). Vaststelling van het peilvermogen is noodzakelijk om later te kunnen vaststellen of bedragen naar de winst moeten worden overgebracht.

Opgemerkt moet nog worden, dat, indien de bedrijfsuitoefening ten dele buiten het Rijk plaats heeft, het gedeelte van de N.O.R., dat aan de winst moet worden toegevoegd, te splitsen is in een deel van binnen- en een deel van buitenlandse herkomst (art. 5 Wet Belasting Herziening 1950). Voor laatstgenoemd deel kunnen de bepalingen ter voorkoming van dubbele belasting worden ingeroepen (Leidraad Belasting Herziening 1950).

Bij liquidatie wordt de dan aanwezige N.O.R. *aan de winst toegevoegd*. (art. 7, 2e lid Ink. belasting, dat ook van toepassing is voor de vennootschapsbelasting).

De N.O.R. kan te beginnen met het boekjaar 1950 (1949/50) *vrijwillig geheel of gedeeltelijk aan de winst worden toegevoegd*. Wordt zij *geheel* in de winst opgenomen, dan is de belasting over de N.O.R. slechts voor $\frac{3}{4}$ verschuldigd. Het tarief bedraagt voor de vennootschapsbelasting 40 %. Op verzoek wordt de inkomstenbelasting berekend op de voet

van art. 48 van het Besluit Inkomstenbelasting. Wordt een gedeelte van de N.O.R. aan de winst toegevoegd, dan is over dat gedeelte in zijn geheel voor de vennootschapsbelasting 40 % verschuldigd, terwijl voor de inkomstenbelasting het gewone tarief geldt.

Na het ontstaan en het verloop van de onbelaste reserves in het verleden te hebben besproken, rijst de vraag: welke betekenis heeft de onbelaste reserve voor het balansvraagstuk, d.i. op welke wijze moet in het algemeen bij het vaststellen van de vermogenspositie op de balansdatum door reservering wegens toekomstige belastingschuld met haar bestaan rekening worden gehouden? Een latente belastingschuld is aanwezig, maar de grootte van het later verschuldigde belastingbedrag is niet bekend, zij zal afhankelijk zijn van de dan nog aanwezige onbelaste reserve en van het dan geldende belastingtarief. Een oplossing kan gevonden worden door op de balansdatum de fiscale verplichting gelijk te stellen aan de belasting, die betaald zou moeten worden, indien de op die datum aanwezige onbelaste reserve aan de winst werd toegevoegd. De grootte van de onbelaste reserves op balansdatum is steeds bekend. De onbelaste reserves komen voor op de fiscale balans, die jaarlijks aan de belastingaangifte wordt toegevoegd.

De Hoge Raad heeft bovengenoemd standpunt in het verleden ingenomen bij het waarden van incurante aandelen. Het gold een bestaande „herleide overgangsreserve”.

De Hoge Raad overwoog dienaangaande in zijn arrest van 23 October 1946:

„dat belanghebbende echter terecht opkomt tegen 's Raads beslissing aangaande de herleide overgangsreserve;

dat toch naar belanghebbende in de toelichting tot zijn grief terecht aanvoert, dat bij het bepalen van de intrinsieke waarde der aandelen in aftrek moet worden geleden de belasting, welke ter zake van deze reeds gemaakte winst bij uitdeling, op het voor de bepaling van de waarde der aandelen in aanmerking komende tijdstip, verschuldigd zal zijn;”

De wetgever nam voor de waardebepaling van incurante aandelen voor de Heffingen ineens eenzelfde standpunt in. Art. 7 van de Wet Effectenwaardering van 15 Juli 1948 bepaalt n.l. voor het waarden van aandelen, die niet in de prijscourant Heffingen ineens voorkomen:

„Indien en voor zover bij het bepalen van de waarde van aandelen naar de toestand op een tijdstip, samenvallende met of vallende na het einde van December 1945 acht wordt geslagen op het zuiver vermogen van het lichaam, dat de aandelen heeft uitgegeven, enz.

Op het aldus bepaalde vermogen worden in mindering gebracht:

- a. het bedrag aan belasting, dat ter zake van een nog aanwezige herleide overgangsreserve bij uitdeling onmiddellijk vóór de tweede peildatum verschuldigd zou zijn naar het tarief van art. 27 van het Besluit op de Vennootschapsbelasting 1942, indien over het jaar van uitdeling het belastbare bedrag overigens gelijk zou zijn aan 5 ten honderd van het gestorte kapitaal”.

Het vaststellen van de latente belastingschuld met betrekking tot onbelaste reserves, die vóór 1950 aanwezig waren, zal volgens bovenomschreven gedragslijn kunnen plaats hebben.

Met de bij de Wet Belasting Herziening 1950 gevormde nieuwe on-

belaste reserve (N.O.R.) ligt het geval anders. De fiscale consequenties, die aan haar bestaan zijn verbonden, zijn in verband met de wettelijke bepalingen niet zo gemakkelijk te overzien. Volgens genoemde wet kan de N.O.R. vanaf het boekjaar 1950 (1949/50) *vrijwillig geheel of gedeeltelijk* aan de winst worden toegevoegd. Bijzondere belastingtarieven, op de wijze als hiervoor reeds vermeld, worden dan toegepast.

Voorts verdient aandacht de mogelijkheid van belastingheffing over de N.O.R. wanneer de conjunctuur, naar de mening van de Minister van Financiën, zulks wenselijk maakt. In de Memorie van Toelichting bij het wetsontwerp Belasting Herziening 1949 (later geworden Belasting Herziening 1950) lezen wij dienaangaande:

„Ter voorkoming van misverstand meent de ondergetekende er de aandacht op te moeten vestigen, dat het *onbelast laten van deze reserve in beginsel een tijdelijke maatregel* is, zodat ook de herleide overgangsreserve van de lichamen slechts tijdelijk onbelast wordt gelaten. De gronden, welke er thans voor kunnen worden aangevoerd, om de zo juist besproken, tot één reserve samengevoegde bedragen tijdelijk onbelast te laten, kunnen in de komende jaren hun betekenis verliezen. De ondergetekende denkt hierbij met name aan de mogelijkheid, dat het te eniger tijd, bij gevaar voor overmatige investeringsactiviteit, wenselijk zou kunnen blijken de financieringsmogelijkheden van het bedrijfsleven te beperken door een vervroegd in de winst opnemen van de (nieuwe) overgangsreserve of een deel er van”.

Welk belastingtarief zal op de N.O.R. worden toegepast, indien de wetgever in verband met de ingetreden conjunctuur bepaalt, dat de N.O.R. geheel of gedeeltelijk aan de winst moet worden toegevoegd? Het dan geldende tarief?

De wettelijke bepalingen en de zoeven genoemde mogelijkheid van tussentijdse opheffing van de N.O.R. maken het vraagstuk van het vaststellen van de fiscale verplichting gecompliceerd. De oplossing zou als volgt gevonden kunnen worden.

Heeft belastingplichtige de bedoeling de N.O.R. *vrijwillig geheel* naar de winst over te brengen, dan wordt de, over de op de balansdatum aanwezige N.O.R., verschuldigde belasting berekend over $\frac{3}{4}$ gedeelte van de N.O.R. tegen het in de wet genoemde bijzondere belastingtarief voor inkomsten- en vennootschapsbelasting. Bestaat een voornemen tot *vrijwillig opheffen* van de N.O.R. niet, dan zal de latente belastingschuld blijven bestaan en kan de oplossing gevonden worden door op de balansdatum de belasting over de aanwezige N.O.R. te berekenen op basis van het op die datum geldende belastingtarief.

Ligt het in het voornemen van belastingplichtige de N.O.R. *vrijwillig gedeeltelijk* op te heffen, dan kan de berekening op balansdatum geschieden door splitsing van de N.O.R. in een gedeelte, dat aan de winst *vrijwillig* zal worden toegevoegd en een gedeelte, dat zal blijven bestaan. Voor het gedeelte, dat *vrijwillig* in de winst zal worden opgenomen wordt geen aftrek toegestaan, het wordt volgens de wet geheel in de belastingheffing betrokken. De verschuldigde belasting wordt echter voor de vennootschapsbelasting berekend naar een bijzonder tarief (40 %); voor de inkomstenbelasting wordt geen tariefsverlaging toegestaan.

Voor het overige gedeelte van de N.O.R. blijft een latente belasting-schuld bestaan. De berekening kan voor dit gedeelte op basis van het op balansdatum geldende tarief geschieden.

Tot besluit nog enkele opmerkingen. Indien de mogelijkheid van liquidatie van het bedrijf in de naaste toekomst bestaat, kan het vraagstuk van latente belastingschulden zich ook over stille reserves uitstrekken. Dit zal het geval zijn, indien het realiseren van activa tot gevolg zal hebben, dat belastbare winst ontstaat, doordat de opbrengst ligt boven de fiscale boekwaarde. De over deze winst (geschat) verschuldigde belasting zal aan de toekomstige belastingschuld moeten worden toegevoegd.

Met betrekking tot het waarderen van incurante aandelen nog het volgende.

Indien de naamloze vennootschap latente belastingschulden heeft, moet hiermede uiteraard bij het vaststellen van de waarde van het aandelenbezit rekening worden gehouden. Dit kan geschieden op de wijze als hiervoor beschreven.

De mogelijkheid bestaat, dat de aandeelhouder bovendien met een belastingdruk in de vorm van later te betalen inkomstenbelasting heeft rekening te houden, n.l. wanneer grote kans bestaat, dat in de N.V. aanwezige reserves niet langer in het bedrijf zullen blijven, maar tot uitkering zullen komen. De aandeelhouder zal in dit geval bij de waarde-bepaling van zijn aandelenbezit in aftrek kunnen brengen het bedrag aan inkomstenbelasting, dat over de uitkering verschuldigd zal zijn.
